

Digitale
studiehulp

Economie Vandaag 2017

Sonia De Velder

Ivan De Cnuydt

ACADEMIA
PRESS

Uitgeverij Academia Press
Prudens Van Duyseplein 8
9000 Gent
www.academiapress.be

Uitgeverij Academia Press maakt deel uit van Lannoo Uitgeverij,
de boeken- en multimediodivisie van Uitgeverij Lannoo nv.

ISBN 978 94 014 4516 0
D/2017/45/350
NUR 780

Sonia De Velder & Ivan De Cnuydt
Economie Vandaag 2017
Gent, Academia Press, 2017, XIV + 421 p.

Vormgeving: Goedhart Ontwerp & Jurgen Leemans
Grafieken en illustraties: Jeroen van Ingen

© Sonia De Velder, Ivan De Cnuydt & Uitgeverij Lannoo nv, Tielt

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Woord vooraf XIII

00

Inleiding 1

- 0.1 Het doel van de economische wetenschap 2
  - o.1.1 Behoeftte 2
  - o.1.2 Schaarre middelen 3
  - o.1.3 Nuttigheid en keuzeprobleem 3
- 0.2 Welvaart en welzijn 4
- 0.3 Soorten goederen 5
- 0.4 Consumptie en productie 7
- 0.5 De methode 8
- 0.6 De ceteris paribus-clausule 9
- 0.7 Micro-, meso- en macro-economie 9
- Wat moet je weten 11
- Wat moet je kunnen 12

01

Consumenten 13

- 1.1 De keuze van de optimale goederencombinatie (= evenwicht van de consument) 14
  - 1.1.1 De preferenties 14
  - 1.1.2 Budget en prijzen 16
    - Het opstellen van de budgetlijn 16
    - Gevolgen van inkomensveranderingen 17
    - Gevolgen van prijsveranderingen 18
- 1.2 De prijsvraagcurve 20
  - 1.2.1 De afleiding van de individuele vraagcurve 20
  - 1.2.2 Een beweging langs de individuele vraagcurve 22
  - 1.2.3 Verschuivingen van de individuele vraagcurve 22
    - Veranderingen in het inkomen 22
    - Veranderingen in de preferentieschaal 23
    - Veranderingen in de prijs van andere goederen 24
  - 1.2.4 De collectieve of marktverraagcurve 26
- 1.3 De elasticiteit van de vraag 29
  - 1.3.1 De prijselasticiteit van de vraag 29
  - 1.3.2 De kruiselingse prijselasticiteit van de vraag 34
  - 1.3.3 De inkomenselasticiteit van de vraag 36
- 1.4 Het consumentengedrag in België 39
  - 1.4.1 Het bestedingspatroon van de Belgische particulieren 39
    - Evolutieschets van de particuliere consumptie 2010-2016 40
    - Het bestedingspatroon van de Belgische gezinnen: een vergelijkende studie 40
  - 1.4.2 Het spaargedrag van de Belgische particulieren 43
    - Begrip 43
    - Factoren die het spaargedrag van de gezinshuishoudingen bepalen 43

Factoren bepalend voor het spaargedrag op lange termijn	44
Factoren bepalend voor het spaargedrag op korte termijn	45
Verloop van de spaarquote van de Belgische huishoudens (2010-2016)	45

1.5 Meting van de prijzen, de consumptieprijsindex 47

1.5.1 Voorwaarden waaraan de consumptieprijsindex als inflatiemeter moet voldoen	47
1.5.2 De consumptieprijsindex	49

Wat moet je weten 52

Wat moet je kunnen 53

Opgaven 54

02

Producenten 57

2.1 De bepaling van de optimale productiegrootte 58

2.2 De wet van de toe- en afnemende meeropbrengst 59

2.3 Het kostenverloop 62

2.3.1 De totale constante kosten 63

2.3.2 De totale variabele kosten 64

2.3.3 De totale kosten 66

2.3.4 De gemiddelde en marginale kosten 67

2.4 Het opbrengstenverloop bij volkomen concurrentie 71

2.5 De optimale productiegrootte bij volkomen concurrentie
(= evenwicht van de producent) 73

2.6 De afleiding van de aanbodcurve bij volkomen concurrentie 76

2.6.1 De individuele aanbodcurve 76

2.6.2 Een beweging langs de individuele aanbodcurve 79

2.6.3 Verschuivingen van de individuele aanbodcurve 80

2.6.4 De collectieve of marktaanbodcurve 81

2.7 De breakevenanalyse 83

2.8 De prijselasticiteit van het aanbod 85

Wat moet je weten 89

Wat moet je kunnen 89

Opgaven 90

03

Prijsvorming 95

3.1 Markt en markt vormen 96

3.2 De volkomen concurrentie 97

3.2.1 Kenmerken 97

3.2.2 Het marktevenwicht bij volkomen concurrentie 98

3.2.3 Dynamische vraag- en aanbodrelaties (= spinnenwebtheorema) 101

3.2.4 Ingrijpen van de overheid in de prijsvorming 103

3.3 De onvolkomen concurrentie 106

3.3.1 Het monopolie 106

Kenmerken 106

Het evenwicht van de monopolist 108

- 3.3.2 Het oligopolie 113
  - Kenmerken 113
  - Het evenwicht van de oligopolist 114
- 3.3.3 De monopolistische concurrentie 115
  - Kenmerken 115
  - Het evenwicht van de monopolistische concurrent 116
- 3.4 Het prijsbeleid in België 118
  - 3.4.1 Het rechtstreeks overheidsingrijpen op het gebied van prijsvorming 118
  - 3.4.2 Bijzondere prijsregelingen 120
- Wat moet je weten 121
- Wat moet je kunnen 122
- Opgaven 122

04

Macro-economische grootheden 127

- 4.1 De economische kringloop 128
- 4.2 De berekening van de economische activiteit 129
  - 4.2.1 'Bruto' en 'netto' 129
  - 4.2.2 'Tegen marktprijzen' en 'tegen factorprijzen' 135
  - 4.2.3 'Nationaal' en 'binnenlands' 138
- 4.3 Het reële en het nominale bbp 145
- 4.4 Het bbp als maatstaf voor onze welvaart 145
- 4.5 De nationale rekeningen 148
  - 4.5.1 De praktijk 148
  - 4.5.2 De betekenis van de nationale rekeningen 148
- 4.6 Macro-economische gegevens van de Belgische economie 149
  - 4.6.1 De oorsprong van het bruto binnenlands product volgens de activiteitsklasse 150
  - 4.6.2 De verdeling van het bruto binnenlands product over de productiefactoren 150
  - 4.6.3 De besteding van het bruto binnenlands product 151
    - De particuliere consumptie 151
    - De overheidsconsumptie 152
    - De brutokapitaalvorming 152
      - De investeringen van vennootschappen 153
      - De particuliere investeringen 153
      - De overheidsinvesteringen 153
    - De netto-uitvoer 153
- Wat moet je weten 155
- Wat moet je kunnen 155
- Opgaven 156

05

Nationaal inkomen en werkgelegenheid 159

- 5.1 De hoogte van het nationaal inkomen 160
  - 5.1.1 De macro-economische consumptie- en spaarvergelijking 160
  - 5.1.2 De investeringsvergelijking 162
  - 5.1.3 Het evenwichtsinkomen 163

5.1.4	De investeringsmultiplicator	165
5.1.5	De accelerator	168
5.1.6	De hoogte van het nationaal inkomen en de tewerkstelling	170
5.2	De arbeidsmarkt	176
5.2.1	Aanbod van arbeidskrachten	176
5.2.2	Vraag naar arbeidskrachten	178
	Meer werkgelegenheid in België	179
	Europa 2020-strategie	179
	Stijging werkgelegenheidsgraad blijft beperkt	180
5.2.3	Werkloosheid over de periode 2010-2016	183
5.2.4	De werkloosheid: soorten en oorzaken	188
5.2.5	Bestrijding van de werkloosheid	190
5.3	Concurrentievermogen, loonvorming en innovatie	194
5.3.1	Concurrentievermogen	194
5.3.2	Loonvorming	197
	Het principe van de Belgische loonindexering	198
	Centrale akkoorden voor de bepaling van de loonnorm	199
5.3.3	Innovatie	201
	Doelstellingen	201
	Instrumenten om innovatie-voortgang te meten	202
	Wat moet je weten	205
	Wat moet je kunnen	206
	Opgaven	207

06

Geld, monetair beleid en inflatie 209

6.1	Het geld	210
6.1.1	Functies van het geld	210
6.1.2	Betalingsverkeer vandaag	210
	Het chartaal geld	210
	De munten (= metaalgeld)	210
	Het papiergeld	212
	Het giraal geld	212
	Het quasi-geld	215
6.1.3	Geldsubstitutie - geldschepping	216
6.1.4	Vraag naar en aanbod van geld	218
	Vraag naar geld	218
	Aanbod van geld	219
	De vermogensmarkt	219
6.1.5	Het monetaire evenwicht	220
6.2	De monetaire politiek van het eurosysteem	221
6.2.1	Doelstelling en taken	221
6.2.2	De monetaire beleidsinstrumenten	223
	De openmarktoperaties	223
	De permanente faciliteiten	226
	De monetaire reserve	227

6.3	Het inflatieverschijnsel	228
6.3.1	Begrip	228
6.3.2	Oorzaken van inflatie	228
	Conjuncturele oorzaken van inflatie	228
	Structurele oorzaken van inflatie	229
	Monetaire oorzaken van inflatie	230
6.3.3	Gevolgen van inflatie	230
6.3.4	Bestrijding van inflatie	231
6.3.5	De inflatie 2010-2016	233
6.3.6	Deflatie?	236
	Wat moet je weten	238
	Wat moet je kunnen	239
	Opgaven	240

07

Internationaal betalingsverkeer 241

7.1	De wisselmarkt	242
7.1.1	Begrip	242
7.1.2	De hoogte van de wisselkoers	243
	De vraag naar en het aanbod van vreemde valuta's	243
	Hoe ontstaat de wisselkoers?	244
	Factoren die de vraag naar en het aanbod van vreemde valuta's bepalen	245
7.1.3	Wisselkoerssysteem	249
7.1.4	Van Bretton Woods...	255
7.1.5	...tot Economische en Monetaire Unie (EMU)	256
	Van EMS naar EMU	256
	De Economische en Monetaire Unie	257
	1999 en later	257
	Argumenten pro en contra EMU	257
	EMS-II	259
	De euro: waardige tegenspeler van de Amerikaanse 'greenback'?	260
7.1.6	Naar een sterkere economische en monetaire unie	261
	Bankenunie	261
	Economische unie	262
	Begrotingsunie	262
	Wetgeving	262
	Begrotingssolidariteit: noodfinanciering en nieuwe mechanismen voor crisisbestrijding voor eurolanden	264
7.2	De betalingsbalans	266
7.2.1	Begrip	266
7.2.2	De deelrekeningen van de betalingsbalans van België	267
	Het lopend verkeer	267
	Het kapitaal- en financieel verkeer	270
7.2.3	Evenwicht op betalingsbalansen wereldwijd verstoord	271
7.2.4	Oorzaken van een betalingsbalansonevenwicht	272
	Oorzaken van conjuncturele aard	272
	Oorzaken van structurele aard	273
	Oorzaken van toevallige aard	273

- 7.2.5 De gevolgen van een betalingsbalansonevenwicht 274
- 7.2.6 Het herstel van het evenwicht op de betalingsbalans 276
  - Volgens de klassieke leer (= prijsbenadering) 276
  - Volgens de keynesiaanse leer (= inkomensbenadering) 276
  - Volgens de moderne theorie 277
    - Het voeren van een aangepaste handelspolitiek 277
    - Het voeren van een aangepast monetair, budgettair, productie- en/of inkomensbeleid 277
    - Het devalueren van de nationale munt 277
- 7.3 **Mondiale samenwerking: internationaal betalingsverkeer 278**
  - 7.3.1 Het Internationaal Monetair Fonds (IMF) 278
  - 7.3.2 De Wereldbank (World Bank) 281
- 7.4 **Internationale beleidscoördinatie 281**
  - Wat moet je weten 284
  - Wat moet je kunnen 285
  - Opgaven 286

08

Internationaal handelsverkeer 287

- 8.1 **Betekenis en beschrijving van het Belgische handelsverkeer 288**
  - 8.1.1 Internationale context 288
    - De invoer- en de uitvoerquote 289
    - De openheidsgraad 289
  - 8.1.2 De buitenlandse handel van België 2010-2016 290
    - Globale resultaten 290
    - Geografische oriëntaties van de buitenlandse handel van België 291
    - Sectorale oriëntaties van de buitenlandse handel van België 292
    - De nettoruilvoet (= terms of trade) 293
- 8.2 **De werking van het systeem van vrij internationaal handelsverkeer 294**
  - 8.2.1 De theorie van A. Smith: absolute kostenverschillen 294
  - 8.2.2 De theorie van D. Ricardo: relatieve kostenverschillen 295
  - 8.2.3 De voordelen van de internationale vrijhandel 297
  - 8.2.4 Ongebreidelde vrijhandel of toch niet? 298
- 8.3 **Handelspolitiek 300**
  - 8.3.1 Tarifaire belemmeringen 300
  - 8.3.2 Niet-tarifaire belemmeringen 301
- 8.4 **Mondiale samenwerking: internationaal handelsverkeer 301**
  - 8.4.1 De Wereldhandelsorganisatie (WTO) 302
  - 8.4.2 De United Nations Conference on Trade and Development (Unctad) 305
  - 8.4.3 De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) 306
- 8.5 **Vormen van economische integratie 306**
  - 8.5.1 Vrijhandelszone 306
  - 8.5.2 Douane-unie 307
  - 8.5.3 Gemeenschappelijke markt 308
  - 8.5.4 Economische unie 309
  - 8.5.5 Monetaire unie 310

8.6	Ontwikkelingslanden	314
8.6.1	Enkele kenmerken van ontwikkelingslanden	314
	Wat is een ontwikkelingsland?	314
	Inkomen als ontwikkelingsmaatstaf	314
	Alternatieve maatstaven van maatschappelijk welzijn	319
8.6.2	Een aantal oorzaken van het lager ontwikkelingstempo van veel ontwikkelingslanden	322
	Koloniale uitbuiting en politiek-economische dominantie van de rijke industrielanden	322
	Politieke instabiliteit inclusief een slecht functionerend openbaar bestuur	322
	Ontbreken of onvoldoende beschikbaar zijn van een of meer productiefactoren	323
8.6.3	Evolutie in het ontwikkelingsbeleid	324
8.6.4	De officiële ontwikkelingshulp (DAC-leden)	326
8.6.5	De Ontwikkelingsdoelen van de VN	327
	Wat moet je weten	332
	Wat moet je kunnen	333
	Opgaven	334

09

Conjunctuur, groei en milieu 335

9.1	De conjunctuur	336
9.1.1	Beschrijving	336
	De conjunctuurbeweging	336
	Indicatoren van de economische activiteit	337
	Het bbp	337
	Andere conjunctuurindicatoren	338
9.1.2	Verklaring	341
	Exogene verklaringen	341
	Endogene verklaringen	342
9.1.3	De conjunctuurpolitiek	344
9.2	De economische groei	345
9.2.1	Begrip	345
9.2.2	Determinanten van de groeibeweging	345
9.2.3	De voor- en nadelen van de economische groei	346
9.3	Milieu	347
9.3.1	Duurzame ontwikkeling: groei en milieu	347
9.3.2	Wereldwijde ongelijkheid in beslag op het milieu	349
9.3.3	Het milieubeleid	353
	Milieustrumenten	353
	Nationaal en regionaal milieubeleid	354
	Internationaal milieubeleid	355
	Van Kyoto...	356
	...naar een nieuw klimaatakkoord in 2015	356
	Wat doet EU intussen?	359
	Wat moet je weten	363
	Wat moet je kunnen	363
	Opgaven	364

10

Overheid 365

- 10.1 Overheidstussenkomst of toch niet? 366
- 10.2 Doelstellingen van de economische politiek 367
- 10.3 Vormen van economische politiek 370
- 10.4 De overheidsfinanciën 371
  - 10.4.1 De overheidsbegroting 371
  - 10.4.2 Het budgettair beleid (= fiscal policy) 372
  - 10.4.3 De overheidsuitgaven 374
    - Begrip 374
    - Een terugblik 375
    - Recente evolutie 375
    - De vergrijzing 376
      - Vooruitzichten voor de vergrijzing in België 376
      - Wat kost ons de vergrijzingsfactuur 378
      - Welk antwoord op de vergrijzing? 378
    - Armoede 380
      - Hoe wordt armoede in de EU gemeten? 380
      - Hoeveel mensen lopen een risico op armoede en/of sociale uitsluiting? 382
      - Hoe wordt armoede in België bestreden? 385
  - 10.4.4 De ontvangsten van de overheid 387
    - Begrip 387
    - Een terugblik 387
    - Recente evolutie 387
  - 10.4.5 Het financieringssaldo van de overheid 389
    - Begrip 389
    - Een terugblik 389
    - Evolutie sinds begin de jaren tachtig 390
  - 10.4.6 De overheidsschuld en het rentesnieuwbaleffect 393
    - Samenstelling van de overheidsschuld 393
    - Een terugblik 393
    - Recente evolutie 394
- Wat moet je weten 397
- Wat moet je kunnen 398
- Opgaven 399

Lijst van symbolen 401

Lijst van afkortingen 401

Lijst van figuren 405

Lijst van tabellen 407

Bronnenlijst 407

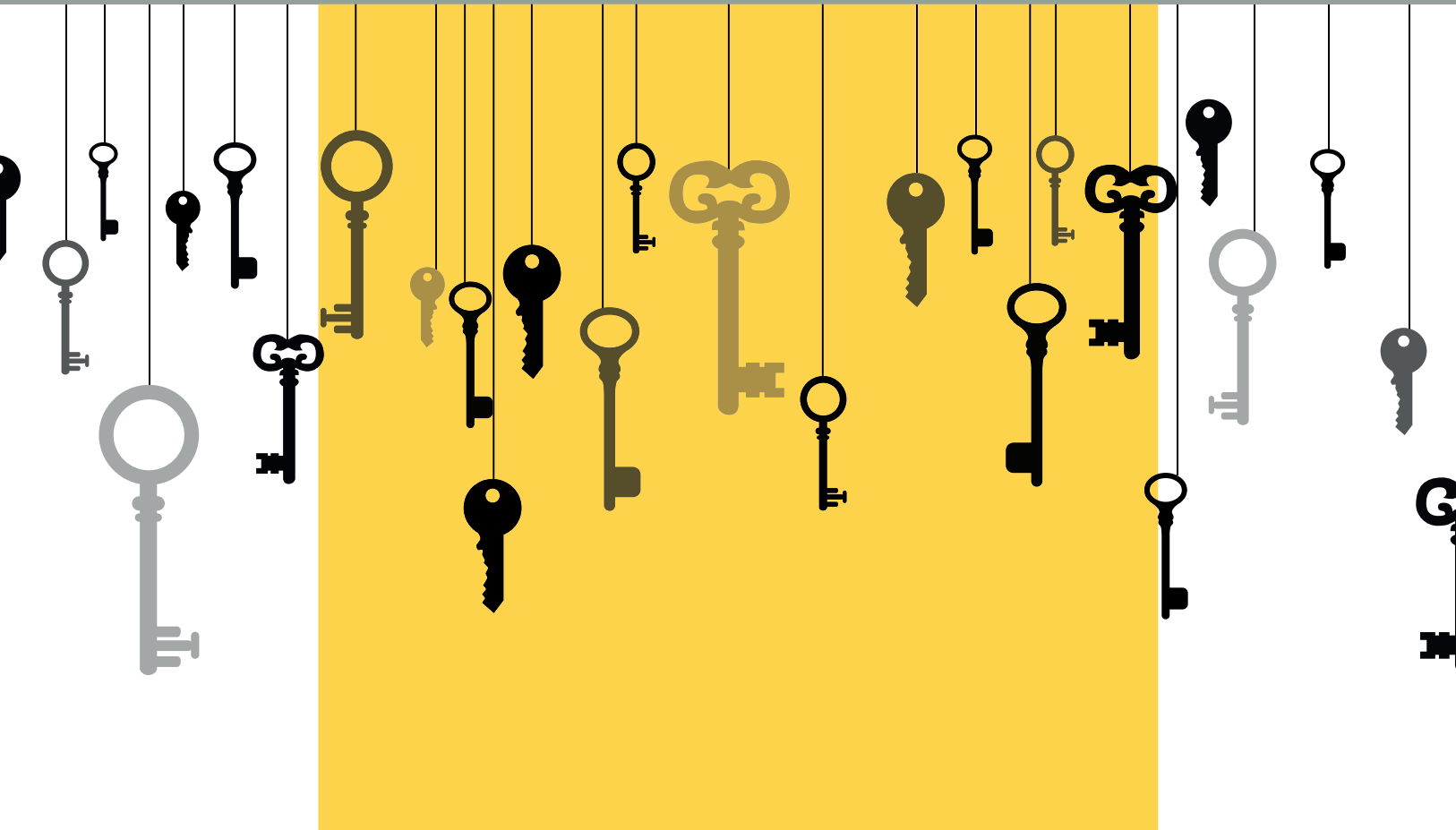
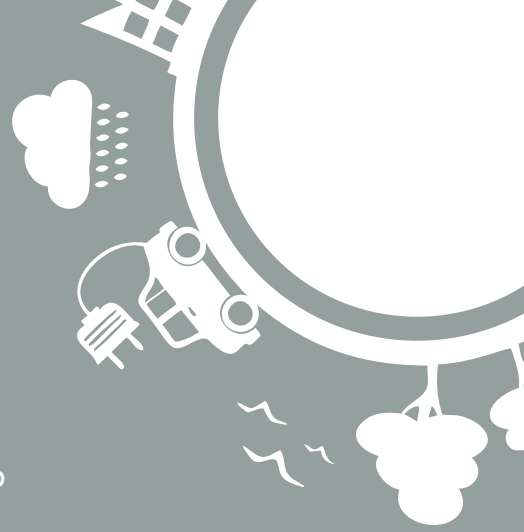
Enkele nuttige internetsites 413

Index 415

Herkomst van de illustraties 421

0 Inleiding

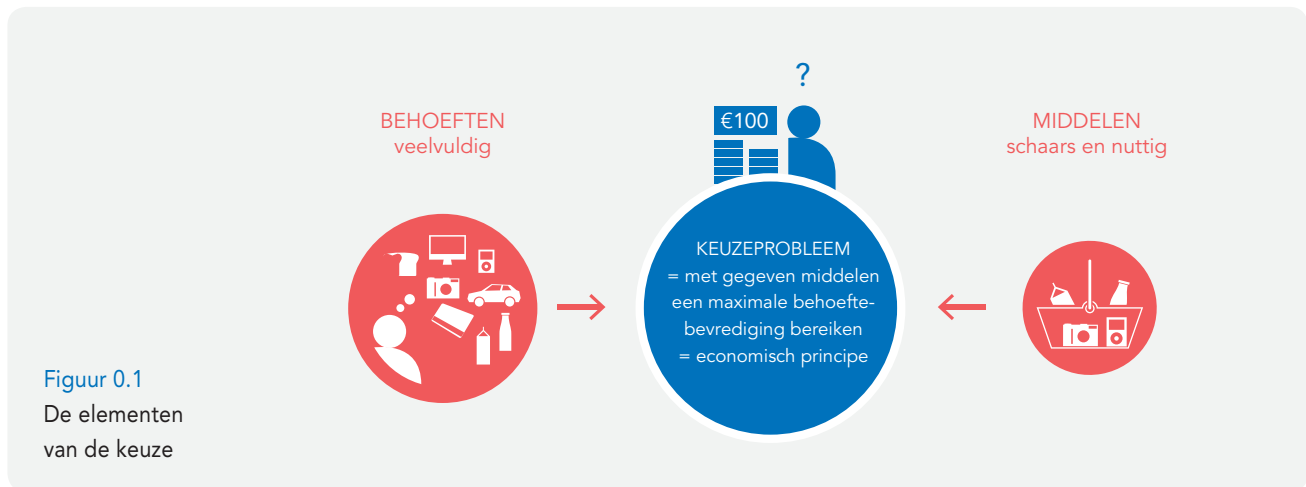
- 0.1 Het doel van de economische wetenschap
- 0.2 Welvaart en welzijn
- 0.3 Soorten goederen
- 0.4 Consumptie en productie
- 0.5 De methode
- 0.6 De ceteris-paribusclausule
- 0.7 Micro-, meso- en macro-economie

0.1 Het doel van de economische wetenschap

Je hebt de beslissing genomen verder te studeren. Economisch gezien is dit niet zonder betekenis. Studeren brengt nogal wat uitgaven mee (inschrijvingsgeld, boeken, verplaatsingskosten, kot). Je ouders gaan misschien nog een paar jaartjes met twee uit werken, of zul je een centje bijverdienen in het studentenrestaurant? Vergeet echter niet dat de overheid een groot deel van je studiekosten voor haar rekening neemt. Hoe zul je de opgedane kennis ten dienste stellen van de gemeenschap?

Bij bijna alle menselijke handelingen komt een economisch gezichtspunt om de hoek kijken. Het economisch aspect van het handelen bestaat in het kiezen. Welke zijn de elementen van deze keuze?

0.1.1 Behoeftte

Behoeftte

Een behoefte is het aanvoelen van een tekort en het streven dit tekort te bevredigen (subjectief karakter).

Primaire of levensnoodzakelijke (behoefte)

Immateriële (behoefte)

Collectieve of gemeenschappelijke (behoefte)

Individuele (behoefte)

De menselijke behoeften zijn talrijk en van allerlei aard. In eerste instantie denken wij daarbij aan de primaire of levensnoodzakelijke behoeften (voeding, kleding en huisvesting). De behoeften zijn trouwens niet steeds van materiële aard. Naarmate een maatschappij zich ontwikkelt, komen meer en meer de behoeften van immateriële aard op de voorgrond (onderwijs, ontspanning, geneeskundige verzorging). Collectieve of gemeenschappelijke behoeften zijn gelijkaardig voor een groot aantal personen en worden normaal door de gemeenschap als geheel bevredigd (onderwijs, wegen, bejaardenzorg, recreatiezones).

Individuele behoeften zijn subjectiever en worden normaal bevredigd dankzij de inspanningen van personen of van hun gezin (voeding, kleding, huisvesting, ontspanning).

0.1.2 Schaarse middelen

De middelen – goederen en diensten – waarover de consument beschikt om zijn talrijke behoeften te bevredigen, zijn maar in beperkte mate beschikbaar. Deze goederen en diensten noemen we daarom economische of schaarse goederen.

Schaars middel

Schaars is echter geen synoniem van zeldzaam. Voedingsmiddelen zijn in onze winkels in overvloed aanwezig. Waarom spreekt de economie dan van schaarse goederen? Indien ze door de winkels gratis ter beschikking werden gesteld, zouden de voorraden vlug uitgeput zijn. Een schaars middel kan men dan ook definiëren als een middel waarvan de verlangde hoeveelheid de beschikbare hoeveelheid zou overtreffen indien het gratis ter beschikking stond.

Hierdoor ontstaat dan ook het waardeverschijnsel (wij moeten er een prijs voor betalen). Schaarsheid duidt dus niet op de hoeveelheid goederen en diensten maar op de beperktheid van ons inkomen. Met ons inkomen kunnen we niet tegelijk aan al onze behoeften voldoen.

0.1.3 Nuttigheid en keuzeprobleem

Nut

Uit het voorgaande volgt dat we verplicht zijn te kiezen. Een goed of dienst komt slechts in aanmerking voor de bevrediging van een bepaalde behoefte in de mate dat het/hij voor de mens nuttig is. Goederen en diensten zijn dus nuttig omdat ze behoeften bevredigen. De behoeftebevrediging (nut) die ontstaat bij het eten van bv. mosselen met frieten, is niet voor iedereen hetzelfde.

Economisch principe

Een mens die rationeel handelt, moet derhalve volgens de graad van bevrediging of nuttigheid een waardeschaal of voorkeurschema opstellen afhankelijk van zijn subjectief nut, d.i. het economisch principe. De mens tracht met zijn beschikbare middelen zó te kiezen, dat hij volgens zijn schatting een maximale behoeftebevrediging bereikt.

Economie

Deze behoeftebevrediging vindt plaats in gezinnen die geld (inkomen) uitgeven aan goederen en diensten. Deze worden geproduceerd door de bedrijven en de overheid, die daarvoor gebruikmaken van productiemiddelen en daarvoor geld betalen aan de gezinnen. Ook bedrijven en overheid moeten kiezen. Een werknemer kan niet gelijktijdig in de landbouw en in de dienstensector werkzaam zijn. Een stuk grond kan men niet gelijktijdig voor wegeaanleg en als natuurgebied gebruiken. De overheid kan niet aan ontwikkelingshulp uitgeven wat ze aan defensie heeft besteed. Steeds moet men kiezen hoe men de beperkte middelen zal gebruiken. Kiezen uit alternatieve mogelijkheden is dus steeds noodzakelijk; gebruikt men de beperkte middelen voor een bepaald goed, dan kan men ze niet meer inzetten bij de productie van een ander goed.

De economie kunnen we bijgevolg definiëren als de studie van het menselijk streven naar bevrediging van behoeften met behulp van schaarse middelen.

Toets jezelf

- Zijn de volgende behoeften in onze maatschappij individuele of collectieve behoeften?
  - Abonnement op Spotify Premium.
  - Openbaar vervoer nemen naar school.
  - Pokémon GO op jacht met vrienden.
  - Sociale bescherming.
- Geef van de volgende keuzeproblemen aan of het economische problemen zijn.
  - Het kiezen tussen Netflix en Videoland.
  - Het kiezen tussen een master- en een professionele bacheloropleiding.
  - Het kiezen van een vriend of een vriendin met wie je op Pokémon-jacht gaat.
  - Het kiezen tussen minder vrije tijd of minder werken.
- Een schaars goed is een goed:
  - dat zeldzaam is;
  - waarvan de gevraagde hoeveelheid groter is dan de beschikbare hoeveelheid;
  - waarvan de gevraagde hoeveelheid groter is dan de beschikbare hoeveelheid als het gratis ter beschikking staat;
  - waaraan een nijpend tekort bestaat.
- Een individu handelt volgens het economisch principe wanneer hij:
  - met een minimum aan middelen een maximale behoeftebevrediging bereikt;
  - met zijn beschikbare middelen een maximale behoeftebevrediging bereikt;
  - zijn behoeften bevredigt met een minimum aan beschikbare middelen.

0.2 Welvaart en welzijn

Welvaart

De mate waarin mensen met de beschikbare schaarse middelen in hun behoeften kunnen voorzien, noemt men de welvaart. Als we erin slagen die schaarste te verminderen, zeggen we dat de welvaart is gestegen. Dit betekent niet alleen dat welvaart om veel geld en om veel inkomen gaat, maar ook over bijvoorbeeld vrije tijd, kwaliteit van het leefmilieu, humanisering van de arbeid en opheffing van allerlei vormen van discriminatie. Verwezenlijking van deze wensen betekent meestal dat beslag moet worden gelegd op schaarse middelen.

Welzijn

Welzijn heeft een ruimer karakter. Welzijn is je gevoel van 'welbevinden' en betekent ook bevrediging van verlangens (vriendschap, liefde) die geen beslag leggen op schaarse middelen. Welvaart en welzijn hoeven niet samen te vallen: als je drie keer per jaar op reis kunt gaan, dan beschik je over een hoge mate van welvaart, maar als je veel liever thuis in je tuin je favoriete boek leest, hebben we het over welzijn.

Wat moet je weten

Behoefte	Behoeften kunnen worden ingedeeld in primaire en immateriële, in collectieve en individuele.
Schaars middel	De hoeveelheid goederen en diensten is altijd beperkt ten opzichte van de behoeften. Schaarste dwingt ons te kiezen.
Economisch principe	Met gegeven middelen een maximale behoeftebevrediging bereiken.
Welvaart en welzijn	Welvaart en welzijn hoeven niet samen te vallen.
Goederen	Goederen kunnen worden ingedeeld in vrije en economische goederen. Zuiver individuele, zuiver collectieve en quasicollectieve goederen. Economische goederen kunnen worden ingedeeld in consumptie- en investeringsgoederen.
Productiefactoren	Drie productiefactoren: natuur, arbeid en kapitaal.
Methode	Inductieve en deductieve.
Ceteris-paribus-clausule	Als het overige gelijk is.
Micro-, meso- en macro-economie	Micro: één individuele huishouding. Meso: een bedrijfstak, een regio. Macro: economie van een land.

Wat moet je kunnen

Behoefte

Behoeften op verschillende manieren indelen.

Economisch principe

Beredeneer het moeten kiezen uit alternatieve mogelijkheden als gevolg van schaarste.

Welvaart en welzijn

Uitleggen wat het verschil tussen beide is.

Goederen

In een praktische situatie aangeven of goederen schaars zijn of niet.
Aangeven of een goed een zuiver individueel, zuiver collectief of quasicollectief goed is.
Consumptiegoederen onderscheiden van investeringsgoederen.

Productiefactoren

Uitleggen waarom de productiefactor kapitaal omwegproductie is.

Methode

Kunnen herkennen en verklaren waarom er in een concrete situatie sprake is van toepassing van de inductieve of de deductieve methode.

Micro-, meso- en
macro-economie

In een concrete situatie verklaren waarom er sprake is van micro-, meso- of macro-economie.

1 Consumenten

- 1.1 De keuze van de optimale goederencombinatie
- 1.2 De prijsvraagcurve
- 1.3 De elasticiteit van de vraag
- 1.4 Het consumentengedrag in België
- 1.5 Meting van de prijzen, de consumptieprijsindex

1.1 De keuze van de optimale goederencombinatie (= evenwicht van de consument)

Bij de besteding van zijn inkomen wordt de consument geconfronteerd met een bijna onbeperkt aantal goederen en diensten waaruit hij een combinatie moet kiezen. Vraag is: welke? De uiteindelijke optimale keuze van de consument wordt bepaald door:

- niet-economische factoren: de voorkeuren of preferenties;
- economische factoren:
  - de prijzen van de goederen en
  - het beschikbaar inkomen (= budget).

1.1.1 De preferenties

Preferenties van een consument zijn volkomen subjectief en afhankelijk van de eigen individuele voorkeur. Het is niet de taak van de economie een verklaring van de voorkeuren van de consumenten te geven. Voor de economie zijn de preferenties een gegeven. Uit allerlei onderzoeken weten we dat de behoeften van mensen bepaald worden door sociologische en psychologische factoren.

Tot de sociologische factoren behoren alle invloeden die te maken hebben met het feit dat mensen, dus ook consumenten, tot een bepaalde bevolkingsgroep behoren. Hiertoe rekenen we de invloed van:

- de gezinssituatie. Een jong gezin zonder kinderen heeft een heel ander bestedingspatroon dan een jong gezin met kinderen (bv. vakanties, uitgaven aan kleding en voeding). De leeftijd speelt ook een rol. Jonge mensen hebben andere behoeften dan oudere mensen;
- de sociale klasse. Mensen kopen bepaalde consumptiegoederen omdat ze vinden dat die bij hun status, positie of buurt passen (bv. keuze van een smartphone is een populair statussymbool);
- de religie. Denk hierbij aan het soort consumptiegoederen dat mensen kopen (bv. geen varkensvlees);
- de woonplaats. Mensen op het platteland hebben andere consumptiegewoonten dan mensen in de stad. Op het platteland gaan de mensen bijvoorbeeld minder naar de bioscoop;
- de nationaliteit. Er bestaan grote verschillen in zeden en gewoonten. Belgen zijn grote bierdrinkers, Italianen drinken veel wijn.

Naast de sociologische invloeden onderscheiden we de psychologische invloeden. De psychologie bestudeert de consument als persoon.

Jonge mensen hebben andere behoeften dan oudere mensen.

Exclusieve handgemaakte damesschoenen en -tassen.

Tot de psychologische factoren behoren:

- de persoonlijkheid. Hierbij gaat het om het karakter van de mensen. Een consument kan introvert of extravert zijn, risicozoekend of risicomijdend. Dit heeft allemaal invloed op de preferenties;
- de levensstijl. Hierbij gaat het over de manier waarop mensen hun tijd en geld besteden. Soms doen mensen elkaar na (bv. allemaal een jeans) (= bandwagoneffect). Anderen willen zich weer heel exclusief gedragen (bv. Ferrari-freaks) (= snobeffect);
- de attitude. Mensen leggen een verschillende houding ten aanzien van producten en aanbieders aan de dag. Zo staat B&O voor kwaliteit en exclusieve vormgeving.

Bandwagoneffect
Snobeffect

Preferenties kunnen uiteraard in de tijd veranderen. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren onder invloed van reclame, seizoenen en het ouder worden.

Eerste wet van Gossen
of de wet van het dalend
grensnut

In zijn streven naar maximale behoeftebevrediging tracht de consument een zo groot mogelijk nut te bereiken. Dit brengt ons bij de ervaringsregel die bekend staat als de eerste wet van Gossen of de wet van het dalend grensnut. Deze wet zegt: naarmate men meer beschikt over een aantal eenheden van een bepaald goed, daalt voor de consument het nut dat de laatste eenheid aan het totale nut toevoegt. In plaats van het nut van de laatst toegevoegde eenheid, spreken we ook wel over het marginale nut of grensnut van een goed. De eerste wet van Gossen zegt m.a.w. dat voor een consument het totale nut van drie ijsjes hoger is dan van twee ijsjes. Maar het extranut dat het derde ijsje aan het totale nut toevoegt, is geringer dan het extranut dat het tweede ijsje gaf. Op deze wet zijn er enkele uitzonderingen. Bv. wanneer een toename van de beschikbare hoeveelheid een stijging van het grensnut veroorzaakt, zoals bij verslaafden en verzamelaars.

Marginale nut of grensnut

Toch kan lang niet alles in het preferentieschema van een consument worden gerealiseerd. Er blijven steeds onvervulde behoeften. De consument is met name beperkt door het feit dat hij de betrokken goederen slechts tegen betaling van een bepaalde prijs kan verkrijgen en door het beschikbare inkomen. Zij beperken de aankoopmogelijkheden van de consument.

Toets jezelf

- Welke van de onderstaande beweringen is juist?
Het grensnut van een iPad-tablet voor een consument is:
  - de wijziging in het totaal nut door een prijswijziging van de iPad;
  - de wijziging in het totaal nut door een toename met één eenheid van de iPad;
  - de wijziging in het totaal nut door een groter aanbod van de iPad;
  - de wijziging in het totaal nut door een verandering in de preferentieschaal.
- De eerste wet van Gossen houdt in dat:
  - het marginaal nut van een iPhone stijgt, naarmate het goed ruimer voorhanden is;
  - het marginaal nut van voedingsmiddelen daalt bij stijgend inkomen;
  - het grensnut van een glas wijn stijgt als men er minder van gebruikt;
  - het nut van een fiets stijgt als de prijs daalt.
- Geef het juiste alternatief aan. De eerste wet van Gossen zegt:
  - dat het totale nut daalt indien er meer wafels geconsumeerd worden;
  - dat het extranut van het vierde glas wijn kleiner is dan het extranut van het derde glas wijn;
  - dat het grensnut negatief is.
- De consument heeft steeds onvervulde behoeften. Dit komt:
  - doordat de consument massa's behoeften heeft;
  - door het beperkte aanbod van goederen en diensten;
  - door het beperkte beschikbaar inkomen van de consument;
  - door het beperkte beschikbaar inkomen van de consument en doordat de goederen en diensten slechts tegen betaling kunnen worden verkregen.

1.1.2 Budget en prijzen

Het opstellen van de budgetlijn

Gegeven

We gaan voor de eenvoud uit van twee soorten consumptiegoederen, bv. liedjes downloaden en pintjes kopen. Een hoeveelheid (= Q) van elk vormt een goederenbundel (= combinatie).

- budget = 150 EUR,
- prijs voor downloaden van een liedje (= P_{liedje}) = 1,25 EUR,
- prijs van een pintje (= P_{pintje}) = 2 EUR.

Omdat het gehele inkomen steeds opgaat aan pintjes en liedjes kunnen we de budgetlijn tekenen op basis van de volgende budgetvergelijking:

$$P_{\text{liedje}} \cdot Q_{\text{liedje}} + P_{\text{pintje}} \cdot Q_{\text{pintje}} = \text{budget}^1$$

$$1,25 \cdot Q_{\text{liedje}} + 2 \cdot Q_{\text{pintje}} = 150$$

Daar de budgetlijn een rechte is, volstaat het de twee snijpunten te vinden.

- Wordt het budget geheel besteed aan pintjes, dan vinden we voor

$$Q_{\text{liedje}} = 0: 1,25 \cdot 0 + 2 \cdot Q_{\text{pintje}} = 150 \Rightarrow Q_{\text{pintje}} = 150/2 = 75 \text{ (punt A).}$$

1. Vergelijking van de eerste graad die steeds een rechte geeft. Algemeen $P_x \cdot Q_x + P_y \cdot Q_y = \text{budget}$.